

ԿՐԹՆԱԿԱՆ

ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

Ս. ԳՐԲԻ ՄԷՋ

Ս. Գրբը գեմքերու և դէպքերու պատմութիւն մը ըլլալէ աւելի, կրօնական գաղափարներու և հոգեւոր կեանքի աստիճանական զարգացման ընթացք մըն է։ Այդ գաղափարները և կեանքը հոգ կը յայտնուին իրենց ամենէն նախնական վիճակով, և դարերու ընթացքին, յայտնութեամբ և փորձառութեամբ հետզհետէ աւելի կ'ընդլայնին ու կը զարգանան հասնելով իրենց կատարելութեան։

Ս. Գրբի մէջ յիշուած բոլոր դէպքերը, ինչպէս նաև բոլոր դէմքերը, ըլլան անոնք պատմական կամ ոչ, կը ծառայեն այդ յաւիտենական գաղափարները ներկայացնելու մարդոց, կամ անոնց փոխանցելու այդ կեանքը, վասնզի անոնք՝ այդ կեանքն ու գաղափարները, մարդոց նկարագիրը կերտող և զանոնք իրենց նպատակին ու կոչումին առաջնորդող աստուածային միջոցներ են։

Այս անգամ պիտի ջանանք տառապանքի գաղափարին ծագումն ու զարգացումը ներկայացնել համառօտաբար։

Տառապանքը մարդուն հետ ծնած, անոր միտքը չարչարող ամենէն կնճռոտ և անլուծելի խնդիրն է։ Անիկա բոլոր կրօնքներն ու խմաստասիրական դպրոցները զբաղեցնող առեղծուածն է եղած. ամէնքն ալ փորձած են բացատրել ու լուսաբանել զայն։

Արդ, Ս. Գրբն ալ, այդ ձեռով, նախնական ժամանակներէն սկսեալ, նկատի առած է այդ գաղափարը, և իր կարգին, դարերու ընթացքին աստիճանական զարգացումով բացատրած զայն։

Բոլոր հին ժողովուրդները կը հաւատային թէ մարդոց դժբախտութիւններն ու երջանկութիւնը կախուած էր աստուածներու քմահաճոյքէն։ Բոլոր խորհրդաւոր հիւանդութիւնները, բոլոր դժբախտութիւնները կը բացատրուէին գերմարդկային ուժերու ազդեցութեամբ. ամէն անգամ որ բարեխախտութիւն մը կամ դժբախտութիւն մը պատահէր անհատի մը կամ ընկերութեան,

նախնական մարդուն համար ատիկա արդիւնքը կը համարուէր աստուածներու բաւականաճութեան կամ ցատումին։ Եւ անոնք կարգ մը բարոյական խորք չունեցող արարքներով, կը փորձէին հաճեցնել աստուածները, և առջեւ առնել այդ դժբախտութեան։

Հակառակ անոր որ երբայցիները կանուխէն ընդունած էին միաստուածեան կրօնը, սակայն, Հին Կտակարանի մէջ յաճախ կը տեսնուին դէպքեր, որոնք կը յիշեցնեն Խորայէլի նախնական հաւատալիքները, ու անոնց կապը սեմական միւս ժողովուրդներուն հետ։ Երբայցիներն ալ նոյն գաղափարը ունէին Եհովայի մասին դժբախտութիւններու և տառապանքի նրկատմամբ։ Եւ ճիշդ բարոյական խորք չունեցող արարքներով կ'ուզէին հաճեցնել Եհովան դժբախտութեանց մատնուած պարագային։

Այսպէս, երբ Մովսէս Եհովայի պատգամին համաձայն Եգիպտոս կը վերադառնար, իջեանին մէջ Տէրը կ'երևի և առանց ունէ պատճառի զայն սպանել կ'ուզէ։ Սակայն իր զաւակին թլիպատութիւնը կը փրկէ այդ ողբերգական պարագան (Ել. 7. 24-26)։

Նոյնպէս, երբ Սաւուղ Եհովայի առաջնորդութիւնը կը խնդրէր, Փղշտացիներուն դէմ ելլելու համար, Եհովան զլացաւ, ապա յայտնի եղաւ որ, հակառակ Սաւուղի արգելքին ըստ որում բոլոր Խորայէլացիները ամբողջ օր մը բնաւ պիտի չուտէին, և Յովնաթան առանց տեղեակ ըլլալու այս արգելքին, դաշտէն անցած միջոցին մեղուներու փեթակէն իր զաւաղանին ծայրովը մեղր ճաշակած էր, ատոր համար Եհովան չէր հաճած իր օժանդակութիւնը Սաւուղին Փղշտացոց պարտութեան համար (Ա. Թգր. Ժ. 24-30, 36-40)։

Դարձեալ, երբ Սաւուղ կը փորձէր վստահ յաւիտեն, ան կը պատասխանէր. եթէ Եհովան է որ քեզի իմ դէմս հանած է, զոհով մը թող հաճի (Ա. Թգր. Ի. 29)։

Ինչպէս կը տեսնուի՝ այս երեք դէպքերուն մէջն ալ Եհովան առանց ունէ պատճառի մը կը պատուհասէ այս ինչ անձը կամ ընկերութիւնը, և ենթակաները կը խորհին պարզ զոհագործութեամբ մը կասեցնել այդ պատուհասը և հաճեցնել Եհովան։

Հետևաբար, կարելի է այսպես եզրակացնել՝ Երբայեցիներուն նախնական ըմբռնումը տառապանքի մասին, մարդիկ գոթախտութեան կ'ենթարկուէին վասնզի եհովան կը վայրանար անոնց կարգ մը թեւացումներուն կամ արարքներուն համար, առաջին պայմանն էր ուրիմն հասկնալ աւոր զայրոյթին պատճառը և ըստ այնմ գարմանել զայն:

Տառապանքի խնդրոյ նկատմամբ այս ըմբռնումը կամաց կամաց բարեփոխուեցաւ Միաստուածեան գաղափարին գարգացումովը, որուն շնորհիւ եհովան դադրեցաւ փոփոխական և քմահաճ ըլլալէ. անոր վերադրուեցաւ բարոյական բարձր հանգամանք և հաստատուն նկարագիր, և անհունապէս բարի և արգար յատկութիւն, «Աստուած որոյ ճշմարիտ են գործք նորա, և ամենայն ճանապարհք նորա իրաւամբք, Աստուած հաւատարիմ է և ոչ գոյ ի նմանիրաւութիւն, արդար և անարատ է Տէր» (Բ. Օրէնք, ԼԲ. 4):

Այս նոր ձեռով յայտնուած Աստուածը, որ հաւատարիմ, արդար և անսահման բարութիւն էր, փոխանակ զիրաւացնելու տառապանքի խնդրոյն լուծուած, աւելի կարծես կնճռոտեց զայն. ինչպէս կարելի էր Աստուծոյ անսահման բարութիւնը հաշտեցնել այն ակնյայտնի անարգարութիւններուն՝ ուրոնց կ'ենթարկուէր մարդը յաճախ. միթէ իրաւունք չունէին նախնիք, աստուածներու քմահաճոյքին կապել մարդոց ճակատադիրը երբ մանաւանդ անոնց ուշադրութենէն չէր վրիպեր որ անիրաւները կը բարգաւաճէին, բարի մարդիկ կը տառապէին, օգտակար մարդիկ կանուխ կը մեռնէին, ընկերութեան անօգուտ և անպիտան մարդիկ երկար կ'ապրէին, կը տեսնէին մանուկներ որոնցմէ ոմանք կը ծնէին բախտաւորութեան մէջ և ուրիշներ տխուր և անբուժելի ակտերով վարակուած, երկու ընտանիքներ նման ընթացքով և բարոյական նոյն մակարդակով, մէկը կը վայելէր կեանքին բարիքները, իսկ միւսը՝ կ'ենթարկուէր տաժանելի դժուարութեանց: Այս իրողութիւնը կը զբաղեցնէր նախամարդուն միտքը այնպէս ինչպէս կը զբաղեցնէ ամէն ժամանակի մարդուն միտքը. կեանքը կարծես գոթախտութեանց եւ բարեբախտութեան խառնուրդ մըն է, որ կ'իյնայ մարդոց վրայ

առանց նկատի առնելու անոնց բարոյական յատկութիւնները և ապրումները:

Այսպէս, որչափ որ Հրեաները խորունկ կերպով հաւատացին Աստուծոյ անսահման բարութեան, այնչափ աւելի դժուարացան բացատրել տառապանքի խորհուրդը. այսպիսի պարագաներուն երբ ըմբռնումը կամ գաղափարը կը փոխուի, նորէն հին բանաձևն է որ կ'օգտագործուի բացատրելու համար ստեղծուած վիճակը. այս նոր բացատրութեան համաձայն, Աստուած աւելի բարոյական յատկութիւններով է որ կ'ուրակուի. և ինչ որ հաճոյք կամ տրհաճութիւն կը պատճառէ անոր, կը բացատրուի բարոյական եղբերով: Հետևաբար նոր բացատրութիւնը կը տարազուի այսպէս. մարդուն երջանկութիւնը կամ ապերջանկութիւնը Աստուծմէ է, որպէս արտայայտութիւն իր հաճութեան կամ ցասումին, և միակ բանը որ Աստուծոյ հաճելի է, բարոյապէս ըմբռնուած բարութիւնն է, և միակ բանը զոր ան կ'ատէ, բարոյական չափքն է, հետևաբար առաքելի մարդիկ կը վայելէին Աստուծոյ բարիքը և երջանիկ են, իսկ գոթախտները յանցապարտներն են: Բոլոր տառապողները իրենց գործած մեղքի պատիժն է որ կը կրեն: «Ո՛չ առէ արգարութիւն որ դատէ դամեանայն երկիր»:

Դարեր շարունակ այս բացատրութիւնը միակ միջոցը եղաւ Երբայեցիներուն, պահելու համար իրենց հաւատքն ու վստահութիւնը Աստուծոյ արդարութեան վրայ: Ժամանակի ընթացքին, Իսրայէլի ազգեցիկ մարդիկ, ինչպէս Ամովս, Միքիա և Երեմիա մարգարէները, զօրաւոր կերպով պաշտպանեցին այս ուսուցումը: Ս. Գրոց պատմական գիրքերը իրենց նկարագրած պատմական դէպքերով լուսաբանեցին և հաստատեցին զայն, և ան ալլեւ նկատուեցաւ Իսրայէլի ուղղափառ վարդապետութիւնը տառապանքի գաղափարին: Այս տեսութեան համաձայն Իսրայէլի պատմութեան բոլոր գոթախտութիւնները իբր պատիժ տրուած էին իր գործած յանցանքներուն, և բախտաւոր ժամանակները իբր վարձատրութիւն իր հաւատարիմ ընթացքին. ալլեւ Հին Կտակարանի ուղղափառ և սովորական բացատրութիւնն էր թէ բոլոր մարդկային տառապանքները կ'ենթադրեն համապատասխան մեղքեր, վասնզի Աստուած

որ արհամարհեն զարհամարհանաւ։ Տնկեցեր զնոսա և արմատացան, ծնան որդիս և տարին պտուղ։ մերձ էս դու, Տէր, ի բերանս նոցա, և հնօր յերկամաց նոցա, և դու, Տէր, գիտես զիս, տեսեր զիս՝ և փորձեցեր զսիրտ իմ առաջի քու։ Ընդէ՞ր որ արտօնեցանեն զիս և զօրանան, և վերք իմ սաստիկք, ուստի՞ բժշկեցայցաւ։ Այս տողերը իր տառապալիք կեանքը և դառն փորձառութիւնն է որ կը պատկերացնեն, ան կը տեսնէ անիրաւները բարգաւաճ, հարստ և երջանիկ։ Եւ ինքը՝ Աստուծոյ Մարգարէն, հաղորդ անոր հոգւոյն, հնազանդ անօր կամքին, քարոզիչ անօր պատգամներուն, կը հալածուի անոնցմէ ու կը առնուի և չի կրնար հաշտեցնել այն՝ Անոր արդարութեան հետ։ Եւ իր այս տողերը բողոքի ճիւղ մըն են աւելի քան թէ պարզ ներկայացումը իր վիճակին։ Այսպէս, մինչ մէկ կողմէ երեմիա մարգարէին համար բռնական էր Խորայէլի ժողովուրդին կրած տառապանքները, բայց, հակառակ մինչև այն ատեն ընդունուած ուղղափառ վարդապետութեան, անբացատրելի կը մնար դարձեալ անհատներու բաժին ինկած բախտը։ Աստուծոյ գաղափարին զարգացումը իբրեւ բարեգութ և արդար, և անհատականութեան կարեւորութիւնն ու պատասխանատուութիւնը նոր վիճակ մը ստեղծեցին և ատոր հետեանքով տառապանքի գաղափարը անոնց ազդեցութեամբ սկսաւ նոր դիմաւորում մը ստանալ։

Անհատականութեան զարգացման այս երևոյթը դարձեալ զբաղեցուց միտքերը, և Խորայէլի առաջնորդները, Աստուծոյ արդարութիւնը պաշտպանելու նախանձախնդրութեամբ, հին բանաձևը պատշաճեցնել ուղեցին նաև ստեղծուած այս նոր կացութեան, կըրակացնելով թէ երջանիկ և բարեբախտ անհատները բարի էին և ապերջանիկները՝ մեղաւորներ։ Սակայն, Խորայէլի քաղաքական պայմանները փորձառութեան նոր դասեր տուած էին իրեն, անոր չնորհա անշիւում ունեցած էր օտար ժողովուրդներու հետ, տեսած էր անոնց ալ հաւաքական և անհատական կեանքը և բաղդատած իրենին հետ, և այլևս գոհացուցիչ չէր դանիւր տրուած այդ բացատրութիւնը։ Ամբողջ Բաբելոնի ընթացքը աւելի լսու է Սիւնի ընթացքէն՝ կը գոչէին անոնք։ Մարգարէներն

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՍՆԵՐՈՒ ՎԱԽՃԱՆԸ

Սուրբ վերնադիր մը. բայց պատրանքներէ տարուելու կամ տպաւորութիւն ըստեղծելու ինքնախարութեան մը միամտութիւնէն չի գար ան, ու որքան տկար ըլլայ մտածումներով ձեռք բերուած զարմանք մեր օրերու պատերազմներու ստեղծած չարիքին, հարցը կ'ըրաղեցնէ մարդկութիւնը, հիմա մանաւանդ որ կը գտնուինք պատերազմներէ վերջ ու պատերազմներու մէջ։

Սխալ պիտի ըլլար սպասել որ անցնի փոփոքիկը, անկէ ետք միայն մտածելու նոր չարիքներու խափանումին։ Որովհետեւ, խաղաղութեան օրերն են յոճախ որ կը պատրաստեն պատերազմը ու կը նպաստեն

ալ աւելի կը քաջալերէին այս զգացումն իրենց արի և պաշտպանութեան կեցուածքով։ Այս տեսութիւնը հետզհետէ զարգացաւ և վերջապէս ծնունդ տուաւ Յորի զրքին որ այս տեսակէտով նոր դարազուլումը քացաւ Խորայէլի կրօնական մտածումին մէջ, անիկա այլևս պաշտօնական հերքումն էր ընդունուած բանաձևին և ի օրատասխան իր բարեկամներուն, որոնք տակաւին կը պաշտպանէին այդ բանաձևը, ան կը հարցնէր, Ընդէ՞ր բնաւ ամպարիչոք կենդանի իցեն, հնացեալք ի մեծութեան։ Եւ որդիք նոցա առաջի աչաց նոցա՝ Տունք նոցա աւջողեալք, և երկիւղ և ոչ ուստեք, և տանջանք ի Տեսանէ՛ չեն ի վերայ նոցա։ Արջաւ նոցա ոչ սխալեաց ի ծնողնէ, ասրիցաւ յդի նոցա՝ և ոչ վրիպեցաւ։ Մանկունք նոցա խաղան առջի առեալ պաշտօնարան և քնար, և ուրախ լինին ձայնիւ երգոց։ Կատարեցին ի բարութեան զկեանս իւրեանց, հանգստեամբ ննջեցին։

Այդ գիրքը կրցաւ փոխել Խորայէլի ուղղափառ մտածումը և եղբակացնել թէ՛ թէ՛ ամեն մեղք կրնայ տառապեցնել, բայց ամեն տառապանք՝ մեղքի արդիւնք չէ՝ մեղաւորները պիտի տառապին, բայց բոլոր տառապողները անհրաժեշտօրէն մեղաւորներ չեն։

(Ս. Վ. Մ.)

(Երաժշտիկ)